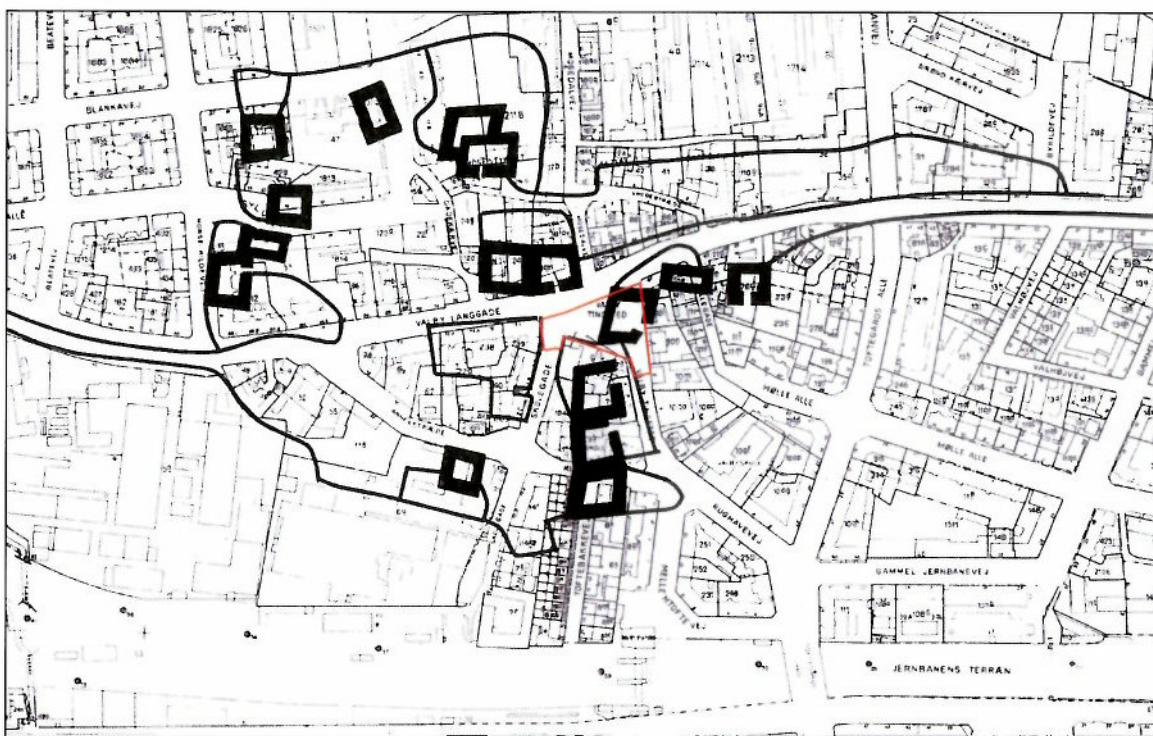

Beretning for den arkæologiske forundersøgelse på

Valby Tingsted, KBM 3606

KBM 3606, Valby Tingsted, Københavns sogn, Sokkelund Herred, Københavns Amt.

Kort over Valby landsby i 1781, lagt på et nutidigt grundkort og med området for anlægsarbejdet markeret med rødt.

2007
Arkæolog, Mads Leen Jensen

Abstract:

Forundersøgelse i forbindelse med omlægning af belægningen på Valby Tingsted. Udgravningen blev foretaget af Kommune Teknik København, som er en del af Bygge og teknikforvaltningen, Vej og Park, som også var bygherre på projektet.

Der fremkom intet ved undersøgelsen, der havde arkæologisk interesse.

Indholdsfortegnelse:

1.0 Undersøgelsens forhistorie	3
2.0 Administrative data.....	3
3.0 Øvrige data.....	3
4.0 Topografi, terræn og historik	4
4.1 Nyere tids arkæologiske undersøgelser i området	7
5.0 Målesystem	7
6.0 Udgravningsmetode	7
7.0 Undersøgelsens resultater	8
8.0 Konklusion.....	8
9.0 Fremtidigt arbejde.....	8
10.0 Litteraturliste.....	9

1.0 Undersøgelsens forhistorie

Denne arkæologiske forundersøgelse blev iværksat, da Københavns Kommune Bygge- og Teknikforvaltningen, Vej & Park, kontaktede Bymuseet angående et anlægsprojekt, der indebar en omlægning af belægningen på Valby Tingsted. Efter den arkivalske kontrol af det berørte område, blev det besluttet at føre et arkæologisk tilsyn med gravearbejdet, idet anlægsarbejdet forventes at berøre kulturhistoriske levn fra den gamle Valby landsby (se afsnit 4.0 om topografi).

2.0 Administrative data

Den 9. april 2002 modtog Københavns Bymuseums arkæologiske brev fra Københavns Kommune ved Vej & Park angående det planlagte gravearbejde. Bymuseet svarede på denne henvendelse den 15. april, at det berørte område havde arkæologisk interesse og at vi ønskede at føre et arkæologisk tilsyn.

Den 9. september 2002 modtog Bymuseet kopi af en henvendelse fra Valby Lokalhistoriske Selskab og Arkiv ved Hans-Otto Lindgreen i forbindelse med ovennævnte anlægsarbejde. Vedlagt brevet var kopier af diverse fotografier af pladsen og andet kort- og billedmateriale, samt uddrag af referat fra et møde i Vej & Park d. 25. juni 2002 vedrørende Tingstedet. I dette referat er Bymuseet citeret for at have udtalt, at stencirklen beliggende på hjørnet af Tingstedet og Skolegade er blevet flyttet gennem tiderne i forbindelse med renovering og ombygning af pladsen, senest i 1930, og at det ikke kan siges med sikkerhed, om stenene ligger på deres oprindelige plads.

Den 12. september 2002 sender Bymuseet svar på denne tiltale til Vej & Park, samt Hans-Otto Lindgreen, Valby Lokalhistoriske Selskab og Arkiv, hvori museet dementerer denne misforståelse og fastslår, at stencirklen har haft sin nuværende placering siden omkring år 1900, men at den nøjagtige placering forud for dette tidspunkt ikke kan siges med sikkerhed.

Den 7. november 2002 modtager Bymuseet brev fra Vej & Park med deres forslag til renoveringen af Valby Tingsted. De arkæologiske interesser efterlyses, tidsbehov samt økonomiske konsekvenser. Museet svarer tilbage den 13. november, hvori der gøres opmærksom på at museet ønsker at høre nærmere, når forslaget er vedtaget og arbejdet skal i gang. Der gøres opmærksom på behovet for et arkæologisk tilsyn under anlægsarbejdet.

Den 29. januar 2007 deltager Bymuseet i et møde med Vej & Park, hvor det aftales at Bymuseet ikke skal udføre en forundersøgelse, men føre arkæologisk tilsyn i forbindelse med anlægsarbejdets fremdrift. Vej & Park indvilgede i at betale for dette tilsyn og der blev lavet en aftale mellem de to involverede parter udenom Kulturarvsstyrelsen.

Den 1. februar 2007 sender Bymuseet budget for det arkæologiske tilsyn til godkendelse hos Vej & Park, som accepterer dette i brev fra den 6. februar.

Københavns Kommune, Vej & Park stod som bygherre for finansieringen af det arkæologiske tilsyn og Københavns Bymuseum var ansvarlig for dettes udførelse og er ligeledes ansvarlig for opbevaring af originaldokumentation samt fundmateriale.

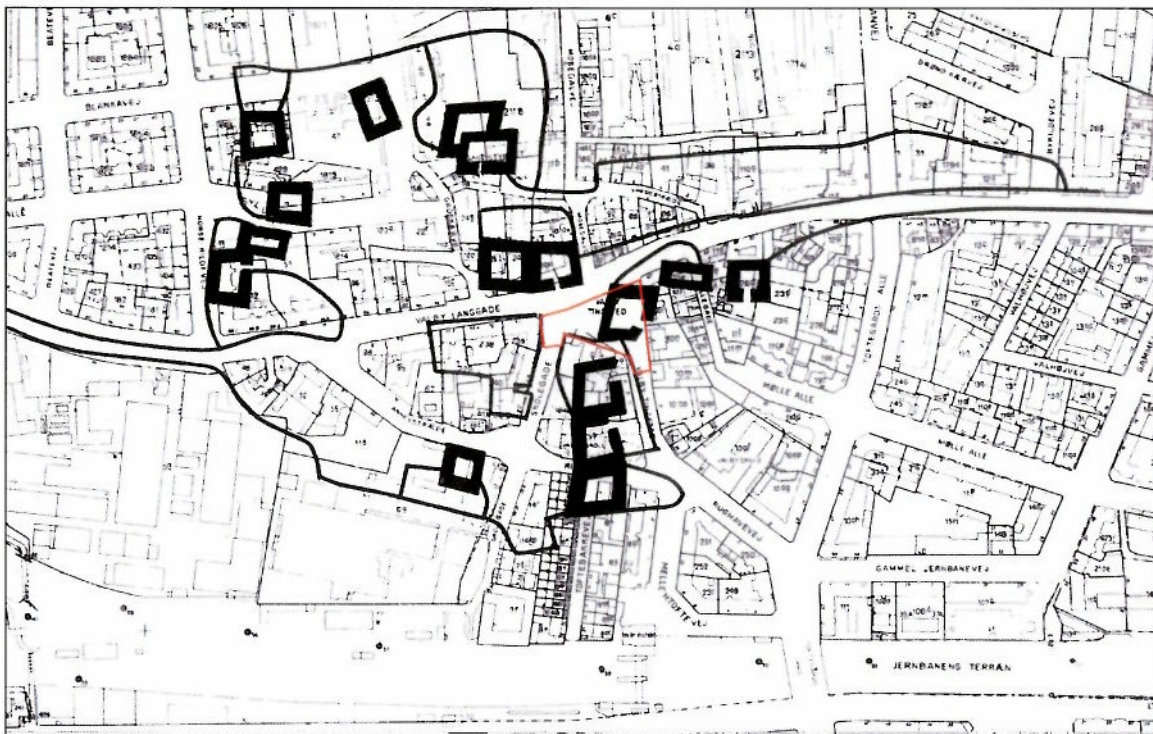
3.0 Øvrige data

Den 24. juli 2007 bliver Bymuseet ringet op af Kommune Teknik, der beretter at de begynder anlægsarbejder i denne uge. Det arkæologiske tilsyn forløber i perioden fra d. 1/8 til og med d. 10/11 2007. Det arkæologiske mandskab bestod af undertegnede, samt en enkelt dag af arkæologistuderende Stine Damsbro Winther.

4.0 Topografi, terræn og historik

Det planlagte anlægsarbejde ligger i et område, som formodes at indeholde væsentlige arkæologiske levn fra den gamle Valby landsby. 1700-tallets Valby ligger umiddelbart indenfor det område, som anlægsarbejdet berører (fig. 1).

Figur 1: Kort over Valby landsby i 1781, lagt på et nutidigt grundkort og med området for anlægsarbejdet markeret med rødt. Fra Christensen 1985:44

Det middelalderlige Valby er ikke arkæologisk påvist, men kendes fra skriftlige kilder. Dets oprindelige stednavn er Walbi eller Walbu, der betyder ”byen på græsslatten”, idet en Val er betegnelsen for en græsklædt slette. Valby nævnes første gang i 1167, hvor ærkebiskop Absalon får tildelt (Køben)Havn og det halve af Sokkelund herred, og herunder Valby. I 1186 skænkede Absalon godset til Roskilde stift, og gaven stadfæstes af pave Urban 3. I brevet oplyses det, at Absalon tidligere har fået dette gods af Valdemar den Store, og at Valby, Serridslev, Solbjerg, Vanløse og Vigerslev tilsammen udgjorde et samlet godskompleks administreret fra hovedgården i Utterslev¹. Valby var dermed en veletableret landsby i 1186.

Valby forblev under bispestolen indtil 1416, da byen sammen med København blev overtaget af kronen. Kort tid efter ærkebispens gave må dele af Valby være lagt ind under domkapitlet i Roskilde, idet det i 1257 nævnes², at en kannik ved navn Peder Ødensen måtte afstå sit præbende (gejstlige len) i Valby bestående af 2 bol til kapitlet mod at få erstatning et andet sted.

I 1370'erne bestod Valby ifølge Roskildebispens jordebog af 8 bol med i alt 21 gårde, de ti af gårdene betegnes dog som øde³. Af de 8 bol hørte de 6 under bispen, mens de to hørte til domkapitlet. I 1416 blev bispens del lagt ind under kronen, og i 1551 magesstiftedes de sidste to bol, således at hele Valby blev krongods, en status den bevarede indtil 1700-tallet⁴.

¹ Diplomatarium. Danicum. 1. rk. III, 137

² Diplomatarium. Danicum. 1. rk. III, 238

³ Danske Middelalderlige Regnskaber. 3. rk. Bd. 1, 132f.

⁴ Kancelliet Brevbøger 22/7 1551; Fransen, K-E m.fl. 1983:7.

Omkring 1325 nedlagdes to møntskatte i Valby og omegn. Den ene blev fundet i 1863 på lod 22b i Valby Overdrev syd for landsbyen, på engstrækningerne ved Kongens Enghave⁵. Skatten rummede 5.552 borgerkrigsmønter præget under Erik Menved og Christoffer II, og var lagt i en kande af rødbrændt ler og med gulligrøn glasur⁶. Det andet møntfund blev fundet i 1902, da der skulle graves et stakit ned i området ved den bagerste del af sporvogsremissen⁷. Denne er blevet lokaliseret til Valby Langgade 86⁸, hvor der indtil 1883 lå tre firlængede gårde. De tre gårde var de sidste rester af den gamle landsby, og har været skånet ved branden i 1865, men gik til ved branden i 1883. Hvad der har ligget på dette sted i 1325 vides ikke. Skatten rummede formodentlig et par hundrede mønter, men kun 40 er indkommet til Nationalmuseet. Mønterne er præget under Christoffer II og som tidligere nævnt nedlagt omkring 1325. Forklaringen på, at disse to møntskatte blev nedlagt på dette tidspunkt, kan muligvis findes i de voldsomme politiske begivenheder, der fandt sted netop i disse år, og hvor sjællandske bønder to gange var involverede i slag.

Det formodes at den middelalderlige landsby har ligget med nogenlunde samme placering som 1700-tallets Valby (fig. 1), men kan dog alligevel være placeret indenfor en mindre radius af denne. Det samme gælder for en evt. forgænger fra vikingetid og jernalderen.

I 1611 vides det fra lens- og jordebøgerne⁹, at Valby bestod af 13 gårde. På flere af gårdene var der dog to fæstere og dertil kom 25 husmænd uden jord. Der var altså langt flere end 13 familier i Valby på dette tidspunkt. Antallet af husmandsfamilier steg markant i løbet af de næste århundrede: 1657:15 huse, 1721: 63 familier, hvilket i begyndelsen af 1800-tallet var steget til ca. 120 familier. Deres næringsvej kædes sammen med en blomstrende handel med levnedsmidler, især fjerkræ, som blev solgt i på Københavns torve. Folk fra Valby kørte rundt på Sjælland og opkøbte ungt fjerkræ, som de opfedede og slagtede i Valby. En del varer blev sikkert også opkøbt når bønderne fra Syd- og Vestsjælland kom gennem Valby, på deres vej til København. Husmændene i Valby kunne så videresælge disse levnedsmidler på de københavnske torve med en passende fortjeneste.¹⁰

Under belejringen af København i 1658-59 (Carl X Gustav) blev landsbyen ødelagt, og samtlige 13 gårde blev nedbrudt for at blive brugt til den militærlejr, Carl X anlagde ved Brønshøj, og som kaldtes Carlstad. Men landsbyen blev hurtigt genopbygget, for ved opmålingen i 1682 bestod den igen af 13 gårde¹¹. Opmålingen i 1682 blev foretaget over hele landet og udført af landmålere, og formålet var at skabe et nyt og bedre grundlag for skatteudskrivning, baseret på agerjordens omfang og bonitet.

De 13 gårde synes at have ligget stort set samme sted gennem 1600-tallet og 1700-tallet. Kortet fra 1781 viser Valby, da den blev opmålt i forbindelse med udskiftningen (fig. 1). Det tog tre år før den endelige udskiftning forelå, og resultatet var, at de fleste gårde blev liggende i Valby.

I 1865 brændte en stor del af Valby. Ilden startede i et slagteri, der lå ved siden af kroen ved Valby Tingsted, og bredte sig hurtigt til hele landsbyens midte. I alt brændte fire gårde og 34 huse. Nogle af gårdene blev opbygget på tomten, men de fleste blev flyttet til en anden placering. Gården som på fig. 1 lå i den nuværende østlige del af Tingstedet hed Toftegård og den brændte også i 1865. Gården blev ikke genopført på tomten, men flyttet til Rughavevej lige syd for Valby Tingsted. Her

⁵ Jensen, S. 1992, nr. 148.

⁶ Liebgott, nr. 24.

⁷ Jensen, S. 1992, nr. 149.

⁸ Se notits af Allan Larsen i Bymuseets Arkæologiske Afdelings Topografiske arkiv under Valby generelt, dateret 10. juni 2002.

⁹ Rigsarkivet, lensregnskaber, Kbh.s len 1611-36.

¹⁰ Frandsen, K. –E et. al. 1961:14f.

¹¹ Frandsen, K. –E et. al. 1961:11ff.

lå den dog ikke særlig længe, idet den i 1898 blev nedrevet for at give plads til Rughavevejens Skole. Fortegnelsen over gårdens ejere kan føres tilbage til 1611¹².

Selv de gårde der slap fri af branden i 1865 blev flyttet få år efter. Et kort fra 1882 viser således, at der kun resterede få af de oprindelige gårde. Til gengæld er der blevet bygget et stort antal småhuse, som ligger tæt og alle ud til enten hovedgaden eller en af sidegaderne¹³. Ikke desto mindre fremstod Valby stadig som en landsby med åbne marker omkring, og området tiltrak mange landliggere, der enten lejede sig ind hos de lokale eller byggede en lille i udkanten. Her nød de stemningen af at komme på landet tæt på København. I 1883 blev Valby igen raseret af en større brand, som udslettede de sidste fire gamle gårde, der stadig lå i den vestlige del af landsbyen. De blev ikke genopbyggede.

Valby fungerede som en naturlig hovedindfaldsvej til København og var derfor temmelig befærdet. I 1620-23 blev Roskildevejen anlagt gennem landsbyen (nuværende Valby Langgade), og fra Valby Tingsted udgik også den gamle Køge Landevej (ned ad nuværende Skolegade). I krydset af disse to gamle landeveje, på hjørnet af nuværende Skolegade og Valby Langgade, lå landsbyens kro. Stedet blev det naturlige samlingssted for landsbyens bønder og fungerede i århundrede som bystævne eller tingsted. Hvor længe der har været kro på dette hjørne vides ikke, men den kro, der brændte ved Valbys brand i 1865, var genopbygget i 1659 efter at have været ødelagt under belejringen af København.

I 1776 anlagde man den nye Roskilde Landevej og førte den forbi Frederiksberg Slot. Dermed mistede landsbyen noget af sin næring, fordi folk ikke længere gjorde holdt i landsbyen.

Det nuværende Valby Tingsted fremstår som en åben plads. Stencirklen omkring et træ, som markerer selve tingstedet, har med sikkerhed haft den samme placering siden omkring år 1900, hvor placeringen kan bekræftes af fotos. Men om den nøjagtige placering forud for dette tidspunkt kan intet siges med sikkerhed. Det kan dog anføres, at der ikke har været speciel meget plads til at flytte stencirklen andetsteds, idet den er placeret mellem den daværende kro og nuværende Skolegade. Overfor kroen, lige syd for det nuværende Valby Tingsted, lå i 1600- og 1700-tallet en stor firlænget gård, kaldet Bekkegården. Gården kan føres tilbage til 1611, hvor den ejedes af en Niels Christensen¹⁴. Gårdens præcise placering kendes ikke med sikkerhed, samt om den nedbrændte i 1865. Der er nemlig uoverensstemmelser mellem kilderne, der angivet gårdens placering til at lægge henholdsvis lige syd for og lige sydøst for det nuværende Valby Tingsted¹⁵. Indtil Valby Langgades regulering og udvidelse i 1929, var Valby Tingsted mindre og begrænset til pladsen umiddelbart omkring selve Bystævnet. På den nuværende åbne plads lå den gamle bagergård (fig. 2).

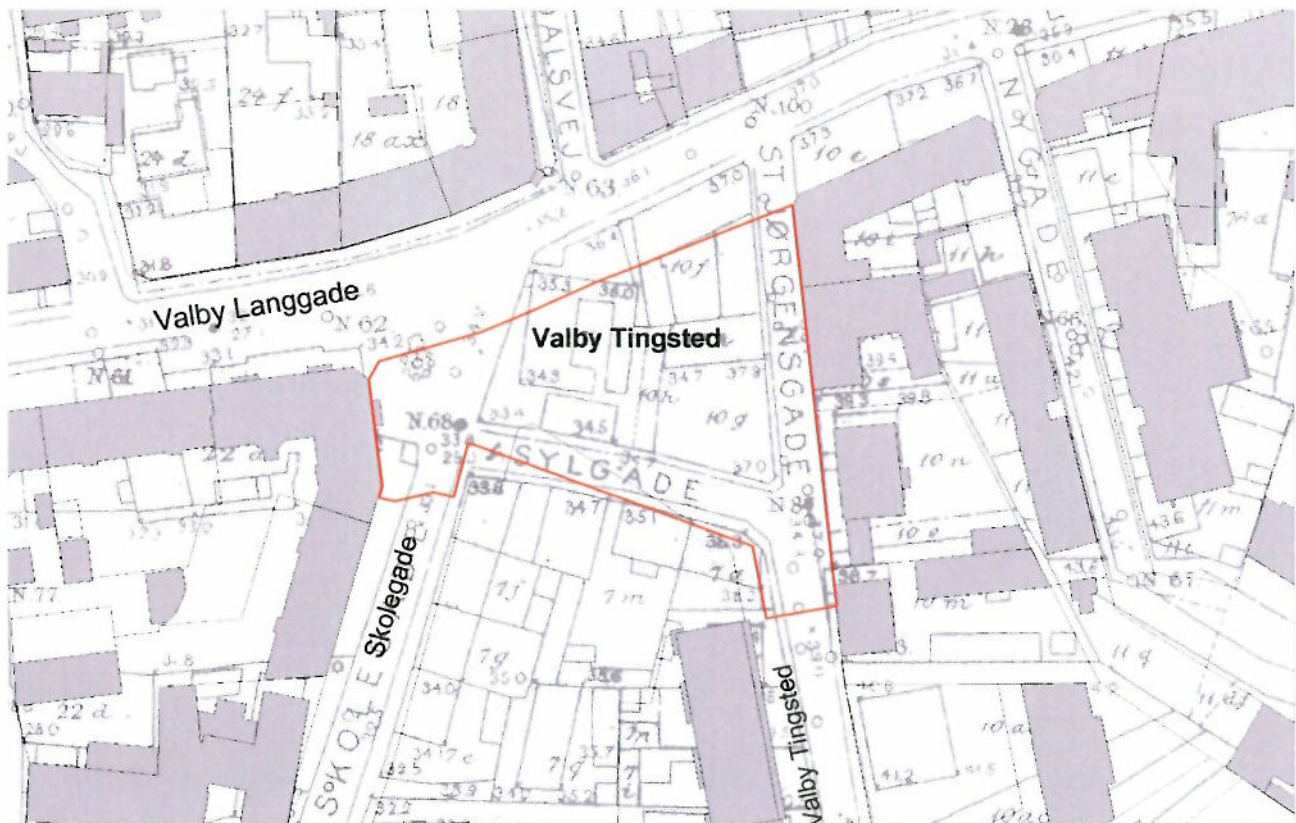
¹² Frandsen, K. –E et. al. 1961: bilag 1, gård 3.

¹³ Frandsen, K. –E et. al. 1961: kort s. 26 (kortet er vendt på hovedet!)

¹⁴ Frandsen, K. –E et. al. 1961: bilag 1, gård 4.

¹⁵ Sammenlign Frandsen, K. –E et. al. 1961: bilag 1, gård 4 med Erslev, K. 1949:336-7, gård 7.

Figur 2: Kort over Valby Tingsted fra 1901 lagt under et nutidigt kort. Nuværende bygninger vises i grå og helt udfyldte, mens bygninger fra 1901 kun er tegnet i omrids. Læg mærke til at stencirklen / bystævnet er indtegnet. Med rødt er markeret det af anlægsarbejdet berørte område. Nutidigt kort fra Stadskonduktørembedet sammenlagt med kort fra Olesen, P. 1990:10-11.

4.1 Nyere tids arkæologiske undersøgelser i området

I forbindelse med et nybyggeri foretog Kbh.'s Bymuseum en prøvegravning på grunden Lillegade 1-9 i maj 1983 ved Axel Christophersen (AA 108). Der blev ved den lejlighed udlagt to søgegrøfter i området, men udgravningen gav ingen fund af hverken kulturslag eller husrester. Under den senere overvågning af byggeriet, blev der konstateret en affaldsgrube med keramik fra 12-1300-tallet.

I 2002 blev området lige syd for Tingstedet undersøgt ved en prøvegravning (KBM 2551, underområde II). Denne undersøgelse viste, at undergrunden ligger 0,1 – 0,15 meter under nuværende overflade. Dette skyldes at området i begyndelsen af 80'erne er blevet sænket for at stemme overens med de tilstødende fortove.

I de udlagte grøfter fremkom spor efter to fundamenter fra omkring 1700, samt to brolægninger ligeledes fra tiden omkring år 1700.

Desuden viste søgegrøfterne, at området er blevet kraftigt afgravet i nyere tid!

5.0 Målesystem

Der blev ikke oprettet et lokalt målesystem til denne gravning, idet der ved tilsynet ikke fremkom anlæg eller fund af arkæologisk interesse.

6.0 Udgravningsmetode

Området blev gravet af Kommune Teknik København og der blev benyttet en mindre gravemaskine med bred skovl. Da der primært var tale om en omlægning af pladsens belægning, skulle der

generelt ikke graves særlig dybt. I pladsens østlige del, forlængelsen af vejen Valby Tingsted, blev der gravet i en dybde af ca. ½ m. Den resterende del af pladsen blev kun gravet i en dybde af ca. 10-20 cm. Enkelte brønde skulle udskiftes, hvorfor der her blev gravet dybere. Men dette foregik i tidligere opgravet jord.

Det arkæologiske tilsyn bestod primært i at følge opgravningen af jorden og dokumentere evt. fremkomne anlæg eller strukturer, der havde arkæologisk relevans. Dokumentationen af sådanne anlæg og strukturer foregik ved en beskrivelse, fotodokumentation samt tegning. Den opgravede jord blev under forundersøgelsen i videst mulige omfang gennemset for genstandsmateriale.

Dyreknogler blev ikke indsamlet, med mindre de kunne ses at være forarbejdede eller på anden måde af interesse.

I de tilfælde, hvor der blev afdækket konstruktioner eller profiler, der kunne være af arkæologisk interesse, blev disse undersøgt efterfølgende, hvorved gravemandskabet ikke er blevet opholdt af det arkæologiske arbejde.

Dermed har det kun sinket anlægsarbejdet i absolut minimal grad, at der er blevet foretaget arkæologisk prøveundersøgelse i forbindelse dermed.

7.0 Undersøgelsens resultater

Generelt kan der siges om de opgravede jordlag på hele området, at der er tale om nyere tids opfyldningslag. Der fremkom ingen anlæg eller strukturer, der havde en arkæologisk interesse. Dette skuldes formodentligt at området har været opgravet og gennemrodet flere gange i nyere tid, jævnfør kortet fra 1901, der viser at der har stået flere bygninger på dette sted (fig. 2).

8.0 Konklusion

Der fremkom ingen anlæg eller strukturer, der havde en arkæologisk interesse, hertil var dybden af anlægsarbejdet nok for lav.

9.0 Fremtidigt arbejde

Det må formodes at der stadig kan findes levn fra den gamle Valby landsby i dette område, hvis der en dag skal graves dybere end tilfældet var for dette anlægsarbejde. Området kan derfor ikke umiddelbart frigives ved et fremtidigt anlægsarbejde.

Københavns Bymuseum d. 4. januar 2008

Mads Leen Jensen
Arkæolog, cand. mag.

10.0 Litteraturliste

- Christensen, A., 1985: *København og omegn gennem 6000 år. En kortlægning af de arkæologiske interesseområder i Københavns Kommune*. Københavns Bymuseum.
- Danske Middelalderlige Regnskaber*. 3. rk. Bd. 1: Roskildekirkens jordebøger og regnskaber udgivet af C.A. Christensen 1956.
- Diplomatarium Danicum*, Kbh. 1938 ff.
- Erslev, K. 1949: *Valby i gamle dage – og nu. Valby gennem 1000 år*. København.
- Frandsen, K.-E, Aa.H. Kampp & K.A. Larsen, 1983. *Valby. Nabo til Kongens København*. Skive. *Kancelliet Brevbøger*, udgivet af C.F. Bricka m. fl. 1885
- Københavns Diplomatarium*. Bd. 1 nr. 1. Redigeret af O. Nielsen. København 1872-87
- Liebgott, N. –K. 1978. *Danske fund af møntdateret keramik*. Nationalmuseets Skrifter. Arkæologisk-historisk række, bind XVIII. København.
- Olesen, P. 1990: *Den forsvundne landsby. Et gammelt fotoalbum fra Valby fortæller*. Borgens Forlag.
- Rigsarkivet, Lensregnskaber, Københavns len, jordebøger 1611-36.
- Steen Jensen, J. et. al. 992. *Danmarks middelalderlige skattefund*. Nordiske Fortidsminder, serie B, bind 12; 2. København.